

REPORTAGE Zondagochtendloopje leidt tot verrassingen

Een Romeinse schatkamer in de Hazerswoudse klei

Twee bigbags vol met Romeinse vondsten. Dat is alleen al de opbrengst van de laatste vrijdagmiddag van een drie weken durende opgraving in Hazerswoude-Rijndijk. Met een team van zo'n tien personen zijn de vondsten die laatste middag vermeld uit een Romeinse geul, op een plek waar officieel helemaal geen archeologisch onderzoek hoefde plaats te vinden.

Ruurd Kok

Hazerswoude-Rijndijk ■ „Dan hebben we het niet over scherfjes”, zegt archeoloog Wilfried Hessing. „Maar om halve dakpannen en grote stukken aardewerk.” Enthousiast vertelt de directeur van onderzoeksbureau Vestigia over de vele bijzondere vondsten. Zoals drie loden zegels met stempels, naast elkaar gevonden, van een type 'dat we eigenlijk niet vinden in Nederland'. Hessing kent uit Engeland vergelijkbare zegels, die een rol moeten hebben gespeeld bij bevoorrading van militaire locaties. „Wat doet dat dan in Hazerswoude?”

Hessing schetst kort de onderzoeksgeschiedenis op de nieuwbouwlocatie Westervartpark, aan de westzijde van het dorp, tussen spoorlijn en Rijndijk. Vanaf de eerste plannen in 2003 is er verschillende keren gekeken of hier Romeinse resten lagen. In deze zone langs de Rijn lag tweeduizend jaar geleden immers de noordgrens van het Romeinse Rijk, de *limes*. Archeologische resten hiervan worden dermate bijzonder

geacht dat diverse overheden zich vanaf 2014 hebben ingespannen om delen van de Nederlandse *limes* op de werelderfgoedlijst te krijgen. Bij Hazerswoude werden in 2016 de eerste proefsleuven gegraven. Op basis van de resultaten van de verschillende vooronderzoeken werd vervolgens vastgesteld welke delen van de toekomstige nieuwbouwwijk zouden moeten worden opgegraven en welke delen konden worden vrijgegeven.

Detector

Tot een metaaldetectorzoeker dit voorjaar bezig ging in het vrijgegeven gebied. Serge Meijers (55) zoekt al veertig jaar met een detector. „Het is mijn zondagochtendloopje”, vertelt Meijers, „de één gaat wandelen, de ander vissen en ik ga zoeken”. Hij zocht hier al toen het nog weiland was en vond er zeventiende-eeuwse muntjes die hier met stadsafval terecht zijn gekomen. Toen het terrein bouwrijp werd gemaakt, ging hij ook kijken (‘vanwege de *limes*’); via een pad dat toegankelijk bleef voor hondenuitlaters.

In vers gegraven slootkanten trof

Meijers Romeinse scherven aan en ging er 'securer met de detector overheen'. Hij zette zijn vondsten niet alleen op Facebook, maar maakte er ook melding van bij de Omgevingsdienst Midden-Holland, die voor de gemeente Alphen aan den Rijn het archeologiebeleid uitvoert. In de zomer werd archeoloog Hessing erbij gehaald. Meijers wees hem de plekken aan en Hessing zag in de slootkanten verzande zijgeulen van de Oude Rijn vol met Romeins materiaal. Nadat was besloten de rest van de sloten te graven onder begeleiding van een archeoloog, werden nog meer vondsten verzameld, deels in vrijgegeven gebied.

Dat die vindplaats niet eerder is ontdekt, kan Hessing wel verklaren: aan het begin van het onderzoek in 2003 'wisten we van de *limes*-weg nog niet de helft van wat we nu weten.' Uitspraken over de verwachte aanwezigheid van archeologische vindplaatsen worden immers altijd gedaan op basis van de inzichten van dat moment. Die inzichten bepalen waar er grondboringen worden gezet en waar proefsleuven worden gegraven in het geval die grondboringen aanwijzingen opleveren voor een archeologische vindplaats. Vondsten op plekken waar niets werd verwacht zijn extra interessant, omdat juist die vondsten de bestaande inzichten kunnen aanvullen. Dergelijke toevalsvondsten zorgen echter ook voor een lastig vraagstuk: wie gaat er betalen voor archeologisch onderzoek dat eerder niet noodzakelijk werd geacht?

Mantelspeld

Eind augustus werd volgens planning een stuk van de Romeinse weg opgegraven. Er werden twee rijen aangepunte eikenhouten palen gevonden, de beschoeiing van de grensweg die op basis van jaarringonderzoek kan worden gedateerd in 124/125 na Christus. 'Dezelfde constructie is in de afgelopen decennia op meerdere plaatsen tussen Utrecht en Katwijk bij archeologische opgravingen aangetroffen', aldus het persbericht van Vestigia. Het was echter niet zozeer deze *limes*-weg die de aandacht trok van Jasper de Bruin, conservator van de Romeinse afdeling van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden (RMO), maar het bericht over 'aanwijzingen dat langs de weg Romeinse militairen hier een kleine wachtpost hebben gehad.'

„Dit is veel te veel materiaal voor een kleine wachtpost; Het doet heel erg castellum-achtig aan

„De één gaat wandelen, de ander vissen en ik ga zoeken

Hazerswoudse nieuwbouwlocatie blijkt onverwachte archeologische **rijkdommen** te bevatten

Op een plek waar eigenlijk weinig verwacht werd, kwamen duizenden resten uit de grond.

FOTO RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN

De Bruin belde de Omgevingsdienst voor een afspraak om te komen kijken. Vooral de vondst van een speciaal type mantelspeld had zijn interesse gewekt, een Aucissa-fibula. De Bruin: 'die komen buiten Romeinse forten eigenlijk niet voor.' Zo hoorde hij ook van de ontdekkingen in het vrijgegeven gebied en bood zijn hulp aan. 'Als museum hebben we zelf al jaren niet meer opgegraven', legt hij uit, 'en we willen graag betrokken zijn bij veldwerk in Nederland.' Zo werd hij samen met de Omgevingsdienst medeopdrachtgever voor het aanvullende onderzoek door Vestigia, met steun van de provincie Zuid-Holland.

'De verwachting was hoog: we gaan een wachtpost vinden', aldus De Bruin, die zelf ook heeft meegegraven. Van die verwachte militaire versterking is geen spoor gevonden, dat wil zeggen: in de bodem zijn geen grondsporen van een bouwwerk bewaard gebleven. De opgraving heeft wel meer dan 20.000 vondsten opgeleverd. De grondsporen zijn waarschijnlijk verdwenen toen de hoge kleigronden langs de Oude Rijn in het verleden werden afgegraven voor de baksteenindustrie.

Diepere sporen, zoals oude zijgeulen, zijn wel bewaard gebleven. In zo'n geul vonden de archeologen een afdamming van houten palen en ook de mooiste vondsten. De Bruin somt op: drie complete

Romeinse legerschoenen met spijkerzolen, fragmenten bewerkt natuursteen, pleisterwerk. 'Het is veel te veel materiaal voor een kleine wachtpost', aldus de conservator, 'er is hier meer aan de hand.' Voorzichtig: 'Het doet heel erg castellum-achtig aan.'

Systematisch

De Bruin is echter ook bezorgd: 'We hebben de *limes* opgetuigd als werelderfgoed, maar er is geen structureel vangnet voor toevalsvondsten zoals deze.' Hij wijst op de hele strook tussen spoorlijn en Oude Rijn, van Hazerswoude tot aan de Heineken-brouwerij: zeer interessant wat betreft de *limes* en ook een gebied dat in beeld is voor toekomstige woningbouw. 'Wat ligt er nog in die polders?' De Bruin pleit voor systematische veldverkenningen: 'Waarom niet op zondagmiddag met twintig man het veld aflopen?'

Jurgen van Oostenrijk heeft daar wel oren naar. Hij is sinds kort penningmeester van de AWN Rijnstreek, de regionale afdeling van de landelijke vereniging voor amateurarcheologen. Afgelopen drie weken heeft hij ook meegeholpen met de opgravingen; heeft er zelfs vrij voor genomen van zijn werk als ict-adviseur aan de Hogeschool Leiden. Hij is een van de weinige leden van deze AWN-afdeling met een fulltime baan, de meeste andere vrijwilligers zijn gepensioneerd.

Grote scherv van versierde kom van *terra sigillata*, gevonden bij opgraving in augustus.

FOTO JURGEN VAN OOSTENRIJK

een keer is verlegd, maar dat jongere tracé is nog niet gevonden. Hessing: 'Het antwoord ligt deels onder bestaande boerderijerven, deels onder een hoogspanningstracé.'

Detectorzoeker Meijers is zeer te spreken over de manier waarop hij door Vestigia bij het onderzoek is betrokken. Hessing is vol lof over het feit dat hij z'n vondsten heeft gemeld en ook over de Omgevingsdienst die daarop actie heeft ondernomen. Een van de lessen die hij nu al uit dit onderzoek kan trekken: 'Wees alert op metaalvondsten die zich onttrekken aan het oog van de reguliere archeologie en durf ernaar te handelen.' Meijers: 'Dit soort plekken gaan anders verloren.'

Romeinse zegelring gevonden in onderste lagen van geul.

FOTO RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN